

Lavensby Beboerforening Lokalhistorisk udvalg.

Sammendrag af interview med:
SOFIE HANSEN, f. BONDE,
Nordborg Plejehjem d. 21-2-1987 til en
- Lavensby krøneke -

Interviewere:
Inge Jørgensen
Chresten Rasmussen

Oversættelse, Sammendrag, Redigering:
Chresten Rasmussen

Maskinskrevet:
Chresten Rasmussen

Fortalt af Sofie Hansen f. Bonde:

Jeg er født i Lavensby år 1900 d.23. april på den ejendom der lå overfor Jørgensen's dengang (Gyvelvej 23). Gården brændte samme år, så vor familie boede i deres aftægt indtil den nye blev opført "u o'e' landvej" (overfor Langesø Brugs). Den gamle blev antændt af et lynnedslag og bagefter fortalte de, at min bror Chresten og jeg nær var blevet glemt i bygningen. Mor blev ramt af lynet og måtte gå med "grøre" (?) i flere år. Jørgen Nissen (Arnbjergvej 35) blev født den dag, vor ejendom brænder ved lynnedslaget.

Ejendommen vi fik opført efter branden, var ikke alt for solid. Far beklagede sig ofte over det. Ved en storm blæste taget af udhuset. Laden var opdelt med kostald, på den ene side, samt hestestald. Øverst var der svinesti.

Vores slægt kan føres 500 år tilbage.

Bedsteforældrene var "Oldfar Boind", som hed Chresten og "Oldmå Boind", hed Maren. Hun var fra Pouls "stei" i Broballe. Far fortalte at hun døde tidlig af kræft.

"Oldmå Maren" var født Foged. Hendes hjem i Broballe havde fars fætter. Det solgte han og fik "Haraldsholm" ved Mjels. Han flytter senere til Jylland.

Mine forældre hed Margrethe (kaldet Grethe) og Christian Bonde. Mor var fra Sebbelev og født Brüggmann. [*E.May: Halvsøster til Jørgen Brüggmann*]

Vi var mange søskende: 6 drenge og 5 piger, ikke ualmindeligt dengang.

Marie (Midde) var den ældste, født 5. sep. 1898. Det var egentlig meningen, at Midde skulle hedde Maren, men det ville far ikke have.

Chresten et år senere, så vores forældre havde travlt. Chresten blev gift med een fra Aabenraa. De fik to drenge: Svend, som oprettede en blomsterforretning "hen

o'e'landvej" (Parallelvej). Chresten har job i Sønderborg og hus der.

Deretter mig selv. Min barndomstid oplevede jeg jo på den nyopførte gård. Det blev fortalt at jeg var hurtig til at kravle fra huset og ud på landevejen. Sådan er børn jo.

Så var der Henrik (Heine). Han døde ung af hjernebetændelse.

Grethe er en anden type end os andre, lys og let i det også nu Hun bor i Haderslev, og adopterede en pige, der bor i Ulkebøl.

Da Heine var død, blev den næste dreng også døbt Heine. Han boede i Charlottenlund.

Anna bor i Augustenborg og blev gift med Storke. I mange år har hun kun haft et ben, men hun er hårdfør. Hendes hofteskål blev slidt, men fik en ny og det går godt igen. De har et stort hus at passe, det er godt klaret.

Derefter Kathrine (Tinne). Hun er gift med "en" Chr. Davidsen.

Peter, min bror er en, der kan klare alt. Han handlede købmandsvarer fra en bil. Han var mejerist ved Trifolium. Da han blev gift, blev hans kone "strøet" i 50000.- hjemmefra. Det er jo en god hjælp, at starte på, og de byggede større hus. Min datter er glad for onkel Peter. Han bor i Roskilde.

Christian døde tidlig. Hans søn er ansat ved kommunen her.

Og Hans, som overtog ejendommen. Nu bor han i Vestermølle efter at ejendommen blev solgt til opførelse af Langesø by. Han købte jorden fra Chr. Bladt's gård uden for Nordborg.

Jeg har et billede. Det er taget, inden der kom "fransspir" (frontispice) på huset. Mor sidder med Heine, og jeg sidder ved "Oldfar Boind" (bedstefar), "Oldmå Boind" (bedstemor) og far.

Så var der faster Stinne og farbror Hans, som var den ældste og havde førsteret til gården. Men han ville ikke have den. Stinne og far kunne ikke enes. Far havde aftægtsforpligtigelse over for dem. De boede i aftægtshuset (Arnbjergvej 18). Foruden var der aftægt til Johan Bonde, som var bedstefars bror. Far skulle betale 20 guldmærk om måneden til underhold.

Faster "Trinmaj" (g. Dominicussen) og faster Ann, de var halvsøstre til far. Farfars første kone var fra Krogh's. (Nyrøjsv.4)

Trinmaj og H.C. Dominicussen havde tre børn:

Hans Chr. gift m. Anna Sørensen. Overtog ejendommen.

Chresten gift m. Anna Eriksen, Oksbøl

Elisabeth gift m. Jens Jørgensen, Lavensby.

Faster Ann's mand hed Dall og var tysker, så han talte "gebrokken" (uforståelig). "Gamamal och Gabussa".

"Aise Pippel och Ka Dut" = Hans Petersen og Karen

Knudsen.

"Ga Mal och Fifi Dall" = Karen Dahl og Frederik Dahl.
Det var jo "esselt" (forfærdeligt) at forstå. Sådan
noget husker man mærkelig nok.

Af andre i vores slægt, var der en "fostemor"
(jordemor), der hed Doris (Arnbjergvej 16). En datter Tinne
blev gift med Peter Krogh fra Toften og bor i Amerika. Den
ældste hed Stina og boede i Pøl. Drengene hed Johan, Otto
og Andreas, foruden var der tvillinger. Doris var uddannet
i Kiel, og kom ved os nar mor skulle føde.

Johan Bonde og Jane.

Der findes en beretning om ham. (Elevhefte fra
Ndb.Efterskole) Han var kvartalsdranker. En tid boede han
ved gamle Jane, (f. Ficher, gift Rasmussen).

Johan var også spillemand og fik "anstelt" (komponeret)
en vals og en polka. Så var han også væver. Engang da han
ikke var helt ædru, havde han gået over kirkegården i
Havnbjerg. Der steg han ned i en åben grav og begyndte at
spille. Han have for det meste violinen med. Så kom han
engang ind til mor og sagde: "Grethe! Ved du hvad jeg kunne
ha' ". " Nej?". "Jeg vil gerne ha' noget hakket kål". "Det
var en skam, for jeg har lige hældt resten ud i
affaldstønden til svinene -". Så gik han ind efter en ske
og spiste af tønden. Han var ikke kræsen.

Han var god til at spille. Om han har lært det, ve'd jeg
ikke. Man siger det er arvelig. Gert, en nervø af mig kan
også, så det fortsætter. Ved faster i Pøl stod væven han
brugte, og et spytkop. Han havde en hjemmevævet dyne,
husker jeg. Han havde hvide hoser på og pudsede træsko. Og
han brugte hjemmespundet garn.

Henholdsvis var Johan Bonde ved Jane i Lavensby et
stykke tid, og så ved faster i Pøl. Jeg tror at Jane's hus
var for lille til at væven var med der. Jeg kan endnu se
for mig det gamle "indhus" (stuehus) i Pøl. Der var en gang
hen mod kostalden. Der havde Johan et kammer med
teglstensgulv og sand på. Sommetider lå han i sengen, når
han havde drukket. Så gav han ikke ro før han fik sin
punch.

Johan sagde til faster: "Trinmaj - Trinmaj -! Hvornår
får jeg snart den Punch?", "Jo Johan, når præsten er gået,
så kommer Fia ind med den". Så kom jeg ind med punchen. Det
lugtede af lidt af hvert i hans rum.

Præsten han fik besøg af, var pastor Weber fra Nordborg,
som ikke blandede sig i Johan's krav. En har fornydelig
fortalt mig, at Johan havde "sit sæde" (holdt til) på
Havnbjerg st. kro ved Søren. Senere fik vi lavet et billede
af Johan Bonde, som min datter Marga, nu har i København.
Men Johs. "Skrædder" i Havnbjerg havde også et, og det blev
kopieret så vi alle fik et.

Jeg kan ikke forstå hvordan Jane, som var spinkel kunne

klare, at få Johan hjem, når han var beruset. Dengang Johan Bonde var død, kom min bror Chresten og Hans Chr. Dominicussen i Pøl "lidt op at trækkes" (uenig). De ville begge have den her "geige".

Johan var også god til at væve. Min datter fik af familie i Aabenraa tilsendt en af hans duge. Da flere af hans arbejder ligger i København, sagde hun: "Jeg bringer den dug til nationalmuseet".

Jane var ikke rig. Når hun tog forklædet til side, var der lap på lap på kjolen. Da der kom telefon, kom hun til os for at ringe, når hun bestilte til sin brødtur, da vi hørte under Nordborg Central, fordi det var gratis at telefonere indenbys. Hun kom sommetider og sagde at hun var syg og dårlig. "Åh skidt", sagde far, "din gammel kvind'"! Og så dansede han rundt på gulvet med hende, og hun fik noget mad. Så gik det igen -. Jane havde en søn, der blev lærer.

Skoletiden.

Jeg begyndte ved frk. Kempe. Så ved lærer Hansen, og til sidst ved Riis, et gammelt "æsel", men han var dygtig til at lære os noget. Jeg gik i skole med nogle af snedker Riechard's børn. Andre i på samme alder var Anna Christensen, Inge Jessen, Havnbjerg mejeri, og Midde Berg.

Det med at lære tysk måtte hjemmet bestemme lidt. Jeg lærte tysk, men blev konfirmeret på dansk. Jane havde også lidt forskole, en af brødrene var med. Af andre Mimmi Ritter.

Det var jo ikke alle, der nåede at komme i øverste klasse ved Riis. Bl.a. Midde, men bagefter kunne hun lige så godt som andre, sy - lave mad - brodere m. m.

I skolen havde vi jo tysk med "Aufsatze"(diktat), regning og håndarbejde. Jeg fulgte med i tykt og tyndt. Lærer Riis holdt jo meget på det tyske. Så skulle vi engang synge: "Heil dir im Siegekrantz", men jeg sang, "Heil dir mit Ziegeschwans"! (sejrskrans/gedehale). Men han kunne se det på min mund og sagde til mig: "Fifi! Du bist "skøjn" (uartig)".

Johan Clausen (bror til Mads C.) sagde: "Ich hab's im Halse". Men han kunne ikke synge, så det var synd for ham. Riis kunne godt være flabet.

(Tinne Sørensen/ skolebillede m. 44 børn/ Fifi er iblandt).

I Havnbjerg var der noget de kaldte "e snitskul" (sløjd). Der var mine brødre også med.

Riis spillede og sang i kirken. Hvis vi ville til alters, skulle vi sige det til ham: "Ich sollte zurn heiligen Abend mal melden".

Han forlod egnen i 1920, men det er ikke sikkert, han bestemte det selv. På Oksbøl kirkegård ligger min gamle

kæreste Frederik Kolmos og Hustru Inge, f. Kielsen. Hun mente, det var noget pjat, at han rejste bort. Han var jo god til at undervise, men forlod egnen gjorde han.

Hans kone så noget gammeldags ud, med håret redt tæt til hovedet, og der var rent i huset. Der var to sønner, den ene hed Fritz. Riis drak en del. Engang havde han fået far med ind på Søby kro. Far blev også beruset, så min søster græd, da han kom hjem. Det havde vi ikke set før, men det går jo over igen. I skolen kunne vi godt se, når han var påvirket, så kom han med en stor cigar.

Barndoms tiden.

Far var hård, vi skulle arbejde. Ud og sanke sten, og malkning. Først da vi ikke skulle mere, kom maskinerne! Vi havde 16 - 17 køer. Chresten var med på markarbejde med hestene. En gang vi lige var kommet i stald med hestene, blæste noget af bliktaget ned. Det lå jo udsat. Far gik på jagt, og en gang var der skudt mange harer. De lå ude i "e bordstou" (folkestuen) på bord og gulv. Nogle må være solgt. Vi havde jo ikke fryser den gang.

Om skarnsstreger og uheld.

Jo det skete også den gang. Vi sagde et vers ved juletid: Glade Juul, dejlige Burmeister, Engel dingle, Dahl-er ned til Anmaj Skovfoged (klog kone på Løjtertoft). (J. og B. var læger i Ndb. E. og D. præst i Havnb. og Ndb.)

Engang, da vi havde malket til middag, og kørte mejerispandene på en lille vogn, væltede en spand ned over Midde, så der blev et stort sår på hendes skinneben. Det ville ikke læges, så far fik vores "faiton" "spændt for", og de kom afsted ind til Anmaj Skovfoged. Hun havde noget der kaldes "Alron", som kom på såret, og omsider heledes det. Helt dum var hun ikke.

Engang skulle vi trække køerne ned til mosen for at "vande" dem. Dengang havde de jord forpagtet, hvor vejen til Oksbøl skærer igennem, ned mod mosen. Køerne var tørstige, kommer forlangt ud og falder i mosen. I kan tro jeg kunne løbe - hjem.

Så kom de med jernkæder og et spand heste, og fik dem op. Mor blev vred og sagde at nu skulle der sættes et hegn op. I en anden mose faldt en tyr i, men den arbejdede sig ihjel.

Drengene løb engang ude på græsset i "huesokker" (strømpefødder). Mor ser på far og siger: "Sig noget til dem!" Men han reagerede ikke på det. "Så må Jane hjælpe med at strikke nye", sagde han og var ligeglad.

Men hvis det var arbejde havde tonen en anden lyd. I høsten hjalp vi også til. Først ude i "Smeimaj", hvor der blev sanket hø. Mor lavede kaffepunch, kom det i en flaske til "Olfar Boind", Hans skulle også have kaffepunch.

Gud nåde hvis man ikke fulgte med i arbejdet. Da vi samtidig voksede godt, var jeg ofte meget træt. Når jeg så klagede til mor, sagde hun: "Och ja - skidt med det, det

æ'vøjst" (vokseværk).

Men vi var alligevel glade for dem, og respekterede mor og far. Vi fik fint tøj og nyt fodtøj, og de gjorde hvad de kunne -. Var det dårlig vejr blev vi kørt til skole på en lille "karejol" med en sæk over hovedet.

Middagsmaden kaldte vi "unden". Formiddagsbrød hed "formjersmeilund".

Jørgen Rasmussen (Arnbjergvej 11) slagtede hjemme hos os, og husker når han kom. Mor fortalte at de havde været med til "fuggilde" (høstgilde) engang. Han var blevet fuld, og der blev slåskamp. Det kunne mor ikke lide. De var lidt "rubbig" (hård).

Jeg husker vi havde en tysk karl. Han kunne godt sætte sine penge om i kaffepunch. "Herr. Bonde", sagde han, "wass ich sagen wollte, konnte ich nicht ein par Mark kriegen". Vi fik jo også folk fra den side, da det var tysk område her, og det var jo naturlig dengang. Så derfor skal vi ikke se ned på det, men fremad mod et bedre samarbejde.

Konfirmation og tiden efter.

Ved min storesøsters konfirmation skulle det være "fejnt fint" (stilfuldt). Da hun blev kørt til kirke, sad hun alene bag i fai'tonen. Oppe på bukken sad vor tysktalende karl, nu med hvide hansker og det hele.

Da jeg blev konfirmeret, forærede "Oldmå" Brüggmann mig hele i udstyret: Underskørt, bukser, dengang havde vi sorte kjoler. Af gaver, har jeg en guldbroche, og jeg har den i mit pengeskrin. Vi fik også en salmebog.

Af sølv, fra et gammel salmebogbeslag, har', jeg en "stiknål". Der var ekstra hjælp på til middagen. Vi fik gammeldags suppe, med suppekød med "mærksovs" (peberrod). Til at drikke blev der severet "daule øl". Ellers hvad der hørte sig til, - kaffe og lagkage. Af gæster der var indbudt var, faster Ann og faster Trinmaj, med deres mænd og "oldfar og oldmå". Der var tante Mi, som en tid havde været pige hos os. Hun giftede sig ind i familien Fuglsang Damgård. Festen varede ikke så længe. Så skulle far ud og "røgte" dyrene i stalden.

Jeg var jo derhjemme efter konfirmationen, og det med at i komme til bal, var der ikke meget af. Krigen begyndte lige efter. Engang imellem var vi til Nordborg "mærke" (marked).

Af Handelsmænd der kom rundt var bl.a. Johan Brüggmann, mors bror. han var blevet blind, uddannet børstenbinder og solgte. De boede i Bodum. *[E.May: Han var Jørgen Brüggmanns halvbror. Jeg har sammen med bedstefar (min) besøgt ham i Bodum. Billede af Hitler på væggen. Vi var der ikke længe!]*

Carl Andersens kone, Holmgade i Ndb. syede drengetøj for os. Stoffet til drengenes tøj var vadmel. Mor vævede selv, men trenden fik hun sat på, ved gamle Trinne i Havnbjerg

(Kvanløkke l ?). For det fik hun et antal æg og mel, så hun kunne bage sig en stor "sandtort".

"Gammel Triin" vævede også for os, både linned og uldting. Midde og mig fik hver et ulden tæppe med, da vi kom hjemmefra, og et skrin til vores udstyr.

Efter skolen tjente jeg herhjemme til jeg var 18 år. Da vi var mange søskende var der nok at lave.

Midde kom til at tjene ved Jens Nør, Sottrup. Han listede også en del ned (i halsen,). Hun fik et lam eller får med og en stor ost. Hun havde det godt nok, men vi var klar over, hvor vi kom hen, der skulle der også arbejdes. Engang jeg besøgte hende sagde manden: "Fifi prøv lige at mærke her -, jeg har fået hjertebanken"? Da havde han et vækkeur plaseret der.

Jeg har været på større gårde, i min tid som tjenestepige. Den første plads, var Lundsgård ved Sottrup hos Andreas Christensen. Så på Kolstrupgård ved Aabenraa. Jeg var også på Majbølgård. To somre var jeg på Misionshotellet i Sønderborg og stod bag buffeen.

Krigen for os.

Den begyndte til høst 1914. Far fik overdraget hvervet som kommuneformand, da Nis Jepsen blev indkaldt. Det var et værre postyr, og værre blev det. Vi fik rationeringsmærker på brød, sukker og meget andet.

Det var vanskelig at styre. Engang blev han så gal på det, at han "jaskede" til mærkene, der lå på bordet, så de fløj til alle sider -! Så måtte vi til at samle dem op. Mærkene skulle afleveres ved herredsfogden i Nordborg, gamle Klinker. Jeg var derinde med dem, og spurgte så om jeg ikke kunne få ekstra bevilling til gummi til cyklen? Nej -, det kunne jeg ikke få!

En anden gang kom Klinker gående på den gamle dårlige landevej. Der kom Chresten med det første læs byg, og vognen skred ud i "e" maj" (engen). Så skulle vi have det "fisket" op igen og far brugte mund! Det ser Klinker og siger: "Herr. Bonde h'err Bonde -", og fik ham beroliget.

Far havde vanskelighed med at klare det tyske sprog. Mor kunne bedre. Jeg husker, der blev sagt fra landrådets kontor:

"Bitte deutsch sprechen!"

Far blev ikke indkaldt, da han havde det de kaldte "Det gule pas". Han havde vist hjertefejl, og var kun indkaldt før krigen en kort tid. Han var sammen med Henrik Madsen, Mjels.

Ingen af mine brødre kom med i krigen til at begynde med. Så blev Chresten indkaldt. Far cyklede helt til Flensburg Bezirkkommando for at få ham fri, men han måtte af sted.

Da Chresten kom fra soldatertjeneste i Berlin, kunne han noget endevendt tysk, jeg husker: "Komt sich nach Zowitz Bahnhof weg. Hat sich gelaufen die krummige Straße. Kann sich nicht finden, Kaserne wo bist du"!

Han var sammen med Bladt, fra Lunden og Mads Schmidt, Brandsbøl. Han kom til gardererne i Berlin, da han var høj. Så kom han til Rumænien. En nat går de fra ham. Da de overnattede i det fri på jorden, blev han syg i nyrene. Det tog ham her til sidst. Men dengang blev han dog rask igen.

Efterhånden blev fødevarerne jo knappe. Gendarmen mødte noget af vores familie med en spand mælk, den blev taget fra dem.

Hos os havde vi bag spisekammeret et rum, hvor dørene var overkalket, så det så ud som en væg. Så havde far fyldt hvede derned oppe fra loftet, men musene ødelagde den. Det skete ofte. Vi Kærkede smør selv.

Vi havde flere ting gemt, vi ellers skulle aflevere, bl. a. en af messing med langt skaft, til at bære gløder i. Nu er den på Nybbølmark.

Sæbe lavede vi.

Jeg kørte ind på apoteket efter sæbesten, som vi skulle bruge til fremstillingen. Da jeg kom hjem, tog jeg fat i det med hænderne, så mine negle blev ødelagt. Mor sagde, hun havde glemt at sige, jeg skulle bruge en gammel grydeske til at fiske det op med. Neglene blev helt hvide, da jeg tog fat med "klør fem".

Fremstillingen af sæbe begyndte med en so, der var selvdød. Vi havde en bagtrappe, som kunne hejses op. Så kom der en kæde om soen og op i trappen, og hele soen kunne hejses op i grukedlen og blev kogt sammen med sæbesten. Det gav en masse sæbe.

Sirup blev lavet af sukkerroer. Det blev vi så "nåde" (fedtet) af.

Vi lavede også kartoffelmel. Først blev kartoflerne vasket og revet. Derefter skyllet flere gange. Så kom det i et stort kar, hvor det udfældede, og lagde sig på bunden. Vi skulle jo klare os selv, da vi ikke havde meget at gøre med.

Vi havde haft kød til røgning ulovlig. Det blev kørt op på "Kalbjerg", og under et læs tjørn. Men det var ikke godt, da det kom tilbage igen.

Om russerne.

Far var jo som kommuneformand, arbejdsgiver for de russiske fanger. Vi havde to, men efter kort tid, fik den ene nogle anfald (sygdom), og kom væk igen. Den anden hed Sjanobi. Han kunne ikke skrive sit navn, men satte 3 kors. Når han kom hjem igen, skulle hans madam også lave mad, som vores. Han fik svinesteg og rødgrød. Det blandede han sammen i een tallerken og spiste det. Jeg lærte også russiske ord. Han sagde til mig: "Sofia do masse durak". Jeg var tuppet, mente han, og græd mere over jagthunden, end over mine søskende (hvis der var noget i vejen). Han sagde også: "Du Mutter, ich nicht weiss mit "jeits", som var æg, hønsene lagde i en gammel kane. "Ah Mutter -, nun ich weiss" Så havde han sat en gammel rævesaks, og fanget en ilder. Den lugtede ikke godt, ellers havde skind lidt

værdi dengang.

Han var ved os i lang tid, men omsider ville han forsøge at komme over Lillebælt i et læskur fra marken, men han blev opdaget, og kom væk herfra.

Han må have været et andet sted i Tyskland før ved os, for han kunne en del tysk.

Sjanobi kom fra Odessa, og var ved politiet. Mærkelig nok uden at kunne skrive. Han var ellers flittig. Engang havde far sendt ham ud efter "menkvan" (blandet korn) i marken, men misforstod, så han kom tilbage med en stor bunke "tarre" (boghvede), som ellers var til føde for os.

Far var glad for "tarregrød" (boghvede). Det er jo gammeldags, men idag er det ret dyrt.

En dag fik vi besked (under hånden), at der var undersøgelse og gendarmen på vej. Vi havde lige bagt, og Midde blev urolig; men jeg siger, vi svøber nogle rene viskestykker om franskbrødene og putter dem i sengen! I Sønderborg var der en træskulptur af en landstормsmand. For at samle penge ind til krigen, kunne man slå søm i mod betaling.

Far siger engang: "Jeg giver ikke noget til krigslån, for tyskerne vinder alligevel ikke den krig". Så blev han afskediget som kommuneformand!

I den 1. krig faldt flere fra byen, bl. a. Jørgen Lassen.

Om efterskole.

Mor sagde at det var noget "fejnt" (ikke godt), for Midde kunne ikke skrive ordentlig dansk. Men vi havde jo kun haft tysk i skolen. Så kunne det bare læses, måtte man affinde sig med det.

Min søster Grethe var på Skanderup.

Midde, Chresten og Christian var på efterskole før 1920. Christian var sammen med Jens Jørgensen på Vedsted. Der sov de i een seng.

Jeg var på højskole i Roskilde ved forstander Bredsdorff. Jeg havde ikke fået min cykel med (fik ikke set så meget). Da vi kom tilbage, sejlede vi fra Fåborg. Far tog imod os og hentede min rejsekurv, og jeg siger at vi skulle hilse fra dem i Roskilde. Vi fik 7 suktermærker ved fru Bredsdorff. Vi var 22 sønderjyder derovre.

Mor og far var i "Konkordia" (teaterforening).

Der var vi med dem. Senere blev det, kun for de unge -, 3. juledag, afholdt bal.

I ungdomsforeningen kom vi med til gymnastik. Jeg husker faster i Pøl, der så på de her karle, der kom flyvende hen over gulvet. "Tag og sig mig, hvilken een du vil ha'", sagde hun. "Ja -, lad mig det faster", smilede jeg. Hun var en sjov Kone.

Kom vi på besøg i Pøl, skulle der altid ske noget -, et par grydeskeer mod kulkassen, og så var der dans i

kokkenet. Der var rigelig plads. FASTER Trinmaj kunne nok få gang i "e saghe" (ske noget).

Engang var der dilettant. Far blev af Peter Grau opfordret til at spille med, men sagde, at det kunne han ikke klare. "Jo Christian Bonde -, du skal bare tænke, at dem der sidder dernede, det er hvidkålshoveder". Han vidste altid svar.

Der til at begynde med for 1920, blev "Gøngehøvdingen", opført som dilettant. Der var jeg med til at synge. Andre der var med: Lene Frederiksen, som siden rejste til Amerika, Margrethe Rasmussen, Ellen Phillipsen, som døde ret ung. Jeg husker farver Petersen's kone, hun var kulsoen. Hun havde et sækkevævsforklæde foran med en stor flænge i. Det skulle jo se så "galt" ud som mulig.

Af andre der var med var H.C. Dominicussen, Chr. Jepsen, og Hans Christensen. De havde nogle sammensyede fåreskind over sig. Frida Bladt var drengen, hun havde en stor rolle. Der blev bl.a. sagt i en replik: "Pas godt på den unge, den gamle Kan styre sin egen kurs"!

Andre var snavset klædt. Dora Skov havde en lyseblå satin-kjole. Det kneb med tiden, og for at få den til at passe måtte de sy den sammen op ad ryggen. Stykket blev opført på det gamle Nørherredhus. Da vi var færdige med stykket, skulle vi have natmad. Gamle frk. Davidsen kom med den ude fra køkkenet, men stødte ind i et vindue, så der kom glasstumper i maden. Så måtte der noget nyt til.

Dengang var det, Dr. Balslev byttede kone med en anden. Hvis vi sagde, at den og den var glad med pigerne, sagde far: "Ja -, men det er da ingen fejl".

Da vi blev danske var der et andet stykke jeg var med i. Jeg havde et gammelt skørt på, og en overdel der kunne snøres sammen, uden ærmer.

Det var i den tid "den spanske syge" "grasered" (huserede). Bror Chresten var meget syg, alligevel tog de afsted til fest i Nordborg.

Genforeningsfesten.

Vi var til fest på det gamle Nørherredhus. Far var med til at arrangere den, og det var en stor dag. Han ville gerne med, hvor der skete noget, da der kom højspænding, var far med i bestyrelsen.

Der var lavet papirblomster, som blev sat i "e hoilau" (grimen) på hestene.

Vi havde en mand fra Hillerød, her ved os, som skulle med til afstemningen. Vi hentede ham ved toget. Jeg husker det ikke, men hans navn var almindelig og han var fra Lavensby.

Jeg var med ved Tinne og Alfred Sørensens bryllup. Hun var f. Schmidt. Mor og søster Anna og jeg var fint klædt på. Bagefter sagde man, at bruden var gået ud i køkkenet og

sagt: "Se, nu må isen jo ikke være for kold"!

Min mand hed Nis Christian Hansen. Han var karetmager og lavede også biler. Vi boede først ude i Højer, men vendte tilbage. Der vil jeg ikke blive, sagde han, der drukner vi. Så købte han et "jolleri" (hjulmagerværksted) i Snogbæk på Sundeved, og var der en del år. Jeg blev gift i 1928 og fik to børn. Min mand døde 1949.

Hvad jeg vil sige er: Det går jo ikke altid, som præsten prædiker -.

Mine børn.

Jeg må sige børnene har klaret sig godt. De var konfirmeret da deres far døde. Pigen er gift og boede i København.

Jeg har altid forsøgt at være ens over for begge mine børn, selv om det ikke er nemt. Det var en svær fødsel, da jeg fik Christian, så måske gjorde jeg mere for ham.

Margrethe (Marga) har fødselsdag d. 31. maj, født 1928.

Marga var først klinikass. ved tandlæge Vinten i Gråsten, og så fik hun uddannelse som barneplejerske. Hun var på Norsminde og et sted mere.

På den tid lærer hun sin mand, den her lange karl fra Svendborg, at kende. En gang siger hun til mig: "Tror du han kommer igen, for ude i garagen er der kommet en buket med et kort, hvor der står: "Tak for den tid, vi har kendt hinanden -". Han havde selv et rækkehus. Senere køber de et større hus på Køgelandevej. Så var der en tandlæge i Vallensbæk, som hun ville genoplæres ved, og han syntes hun skulle arbejde hos ham.

Når jeg spørger Marga om hun vil holde op med at arbejde, siger hun nej, for så får jeg ingen "gryn" (pengeslangord). Hun har fast løn, men også meget arbejde. Hun er 57 år nu og hendes mand 10 år ældre og jeg synes de har det godt.

Christian er født 19. aug. 1933. Ved hans fødsel måtte jeg på sygehuset i en fart. Der var en dr. Petersen, som åbnede døren, og jeg hørte: "- og barnet lever, og blev en dreng"! Han havde ingen børn selv - (ufølsom besked).

Da drengen blev født boede vi i Brunsnæs, på det hotel ud mod fjorden. Den tid rensede min mand sammen med andre mursten, så de kunne bruges igen.

I Snogbæk begyndte Christian at gå i skole i Sønderborg. Så cyklede han op til toget, eller helt til skolen, hvis vejret var godt.

Skole og skole er jo to ting, for eks. Christian, min søn havde en regneopgave med hjem. Selv om min mand heller ikke havde "stødt° hovedet", sad de og bøvlet uden at det lykkedes. Senere sagde sønnen, at da han fik det forklaret, var det meget let, men ellers er det godt, hvis man kan klare sig selv.

Vi flyttede tit. Så var vi i Sønderborg igen. Marga siger efter min mand var død: "Du kan jo ikke købe en ejendom til Christian, han kan leve af, så få ham i skole i Sdb., så han får realeksamen.

Efter den tid hvor min mand var død, var jeg ved en landmand i Blåkrog, Christian Johansen. Han og Christian kunne fint tale sammen, og det var jeg meget glad for, og da rektor spurgte, hvad de ville være efter skolen, anbefalede Johansen min søn at blive flyver. Og der får han så god eksamen, at han kom ind ved flyvevåbnet i halvtredserne.

Så sagde han at de skulle til Amerika og uddannes. Det klarede han også.

Af og til var jeg ked af det, når der var forlangt mellem brevene. Posten beroligede mig og sagde, at hvis der sker din søn noget, får du besked med det samme.

Om sider fik jeg brev fra Christian, hvor der bl. a. stod: "Det viser sig, at jeg alligevel ikke kan flyve disse maskiner!" Men han blev derovre alligevel. Men der var en major som hjalp ham, så han fik mod til at gøre uddannelsen færdig.

Han kom hjem med det norske skib "Oslofjord". Marga fik en datter den gang, så hun var ikke med til at modtage ham.

Smykker og andet som jeg har givet min datter og svigerdatter er blevet stjålet fra dem, men en bankbog under tæppet fandt tyvene ikke.

Det var forsikret, men ting der var købt på rejser i Sydamerika, da hun var med på flyveture, kan ikke erstattes. Den første gang Christians kone var med ham på tur glemmer jeg ikke. Han kom fra Tyskland og skulle videre til Sverrig, og hun skulle stå af alene her. Marga siger, da jeg også var der: "Nu laver vi lidt sjov med hende". Vi pyntede op med dannebrog og andet, og min svigerdatter ringer fra lufthavnen at hun snart kom. Så sagde hendes datter i telefonen: "Mor vi har ikke haft det godt her (for sjov)". Da Nete kom, sagde hun, I kan sagtens grine, og svigermor kan tysk, men jeg stod alene. Det var ikke sjov!

I dag bor børnene kun 2 km fra hinanden, og støtter hinanden når der er behov.

Jeg brækkede benet, og det blev ikke godt igen. Det er begyndelsen til at jeg er her på plejehjemmet. Men her er også andre der har det dårligere end jeg.

Her på plejehjemmet er vi tre der hedder "Fifi". Det er fra "Mindretallet" Fifi Schmidt (ugift), og Fifi Vise, som jeg kalder "Kloi". Hendes mand er også her. Og så mig, som har været her længst.

Sort kaffe kan jeg ikke godt med, så helst fløde i - jeg er jo opvokset sammen med kør.